

De etaleur

Van Christiaan Weijts verschenen eerder bij De Arbeiderspers:

Art. 285B

Via Cappello 23

Christiaan Weijs

De etaleur

Dansnovelle

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam · Antwerpen

Deze novelle, geschreven ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van het Nederlands Dans Theater, kwam tot stand dankzij de steun van de Vrienden van het Nederlands Dans Theater.

Copyright © 2009 Christiaan Weijs

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.*

Omslagontwerp: Mijke Wondergem

Omslagfotografie: Valentina Scaglia, danseres Nederlands Dans Theater 1, gefotografeerd door Daisy Komen. Met dank aan De Bijenkorf, Den Haag

ISBN 978 90 295 7197 5 / NUR 301

www.arbeiderspers.nl

www.nederlandsdanstheater.nl

Inhoud

- 1 – Nachten in Cocagne 7
 - 2 – De utopie van de gemotiveerde daad 65
 - 3 – Het raam 139
- Woorden en lichaamstaal 149

I – Nachten in Cocagne

Waarom weet ik niet, maar ik ben alleen in het kantoor, merk ik opeens. Ik had er al vaag een voorgevoel van. In een bepaald deel van het bewustzijn van mezelf was sprake van een grote opluchting, een dieper ademen met andere longen.

Een van de meest curieuze gewaarwordingen die het toeval van ontmoetingen met of het ontbreken van anderen ons kan geven, is alleen te zijn in een gewoonlijk vol, rumoerig of vreemd huis. Opeens hebben we een gevoel van absolute macht, kinderlijk eenvoudige heerschappij, grote opluchting – zoals ik al zei – en rust.

Fernando Pessoa: *Het boek der rusteloosheid*

Ineens licht: een fotonen-zee doorzeeft zijn oogleden en gutst door de gangen erachter, waar alle neuronen alarm slaan – loeiend –, dat pas dimt als hij met zijn ogen knippert en de eerste beelden uit de buitenwereld door-dringen.

Felle plafondblampen zijn het, die hem klaarwakker lieten schrikken. Geen tl-buizen, stelt hij vast; halogeen misschien. Hij draait zijn hoofd een kwartslag en ziet een rij bedden, stuk voor stuk leeg. Daarachter ontwaart hij ladekasten, bureaus en kantoorstoelen. Nog verder weg schemert in blauwige letters het woord *KASSA*. Terwijl in één slag het besef terugkeert van waar hij is, komt de roltrap met een anoniem zoemgeluid in beweging.

Hij springt uit bed, wappert het dekbed driemaal door de lucht en drapeert het over de matras alsof hij er een brand mee smooit. Hij is helemaal aangekleed, op zijn schoenen na, die hij aantreft onder het bed. Als hij zijn veters strikt, repeteert hij in zichzelf alvast de frasen die hij dadelijk tegen het personeel zal uitspreken.

Onnodig, zo blijkt als hij uit de lift stapt, die hij verkiest boven de roltrap omdat hij er nog even in de spiegel kan kijken.

‘Goedemorgen. U moet Victor Zuid zijn.’ Een verkoopster bij een glimmend cosmetica-eiland legt een map terzijde en neemt hem nieuwsgierig op. ‘Zal ik vragen of ze een kopje koffie voor u maken?’

‘O, maar dat zou heel vriendelijk zijn.’ Achter hem schuift de liftdeur dicht.

‘Het kan vijf minuutjes duren, ze zijn nog aan het opstarten. Ik loop wel even met u mee.’ Haar witte jas en de steriele toonbanken doen hem denken aan een apotheek. Gelukkig stelt ze geen vragen, evenmin als het meisje dat bij een van de koffiemachines een plastic zak met melk op een rubberen slang aan het aansluiten is. Kennelijk is men van zijn situatie op de hoogte gebracht.

Vanaf een tafeltje bij het raam observeert hij de kalme bedrijvigheid waarmee het warenhuis tot leven komt. Ook buiten, waar het zachtjes regent, ontwaakt de stad. Het is begin februari. Kil, maar met een minimale belofte van voorjaar. Menselijke silhouetten schuiven geruisloos door de letters die de hele breedte van de ruit vullen:

Cocagne

Hij heeft het altijd een goede naam gevonden. Het Lui-lekkerland waar we in de Middeleeuwen al van droomden – met pannenkoeken die aan de bomen groeiden en gebraden ganzen die regelrecht je mond in vlogen, als in de universums van Brueghel – is hier uit het vulgaire opgestegen, aangesjikt en gestileerd met een vleugje *parisienne*, besprenkeld met associaties met champagne en cognac. Cocagne: het woord is waar het voor staat, een gewillig projectiescherm voor allemansdromen.

Als het meisje een croissant en een kop cappuccino, als een soepkom zo groot, voor hem neerzet, vraagt ze: ‘En? Allemaal gelukt vannacht?’

‘Ik heb wel wat plannetjes,’ antwoordt hij, en tuurt dan in de verte, waarmee hij meent zijn behoefte aan afzondering kenbaar te maken maar wat grappig genoeg juist als het tegendeel overkomt, als een uitnodiging om door te vragen. Of liever: om haar eigen ideeën te spuien. Want zodra hij wat nietszeggende algemeenheden heeft geschetst, als handslagen die wespen verjagen (‘heel eigentijds, en tegelijkertijd volstrekt tijdloos’), reageert ze: ‘Ik hou er zelf altijd wel van als etalages zo simpel zijn als het maar kan. Weinig spullen bedoel ik. Als ik ergens langs loop waar het helemaal uitpuilt dan heb ik zoiets van: hou maar op, laat maar zitten, hier ga ik echt niks vinden.’

Net als vrouwen in andere dienstverlenende sectoren heeft ze een professionele afstand in haar houding, als of ze gehuld is in een onzichtbaar uniform. Stewardessen, verpleegsters en serveersters hebben met elkaar gemeen dat ze fris en aangenaam moeten zijn om naar te kijken zonder dat ze op een in het oog springende wijze verleidelijk zijn, wat allerlei onaangename of zelfs gevaarlijke situaties kan opleveren.

‘Dan moet je daar wel de juiste artikelen laten zien,’ antwoordt hij. ‘En hoe weet je welke dat moeten zijn?’

‘Dat weet ik ook niet, maar ik zou het in elk geval zo leeg houden als maar kan,’ besluit ze, terwijl ze begint aan een rondgang langs de tafeltjes om geplastificeerde menukaartjes recht te zetten en stoelen aan te schuiven. Dat alle vrouwelijke werknemers in dit warenhuis op elkaar lijken is vermoedelijk niet alleen toe te schrijven aan de persoonlijke smaak van degene die ze in dienst neemt, maar ook aan de strikte balans tussen verleiding en representatie waarin ze zich dagelijks staande moeten houden.

‘Dank je voor je suggesties,’ besluit hij. Ze reageert niet of is buiten gehoorsafstand.

Rare vent, stelt hij zich voor dat ze dadelijk tegen een collega zegt. Komt hier de hele nacht bivakkeren en gaat dan uit het raam zitten staren. Had niet eens papier voor schetsen of aantekeningen bij zich. Zat daar maar een beetje. En zal wel flink betaald krijgen ook nog.

Toch is zijn aanwezigheid niet onzinnig. Zoals je pas een huis koopt nadat je het op verschillende dagdelen bent komen bekijken, zo kan hij pas aan het etalageontwerp voor een warenhuis beginnen als hij dit kent in alle uren van het etmaal.

‘Ik werk al twaalf jaar volgens dit principe, en zeker in dit geval is zo’n grondige kennismaking met pand en assortiment onontbeerlijk.’ Dat verhaal draaide hij gisteravond aan de telefoon af tegen Alex – zo heet de directeur –, die daar natuurlijk een beetje zenuwachtig van werd.

‘Moet dat dan per se gelijk vannacht gebeuren?’

‘Dat moet per se gelijk vannacht gebeuren, Alex.’

Hij moest denken aan Salvador Dalí, die in 1939 voor Bonwit Teller in Manhattan een etalage had gemaakt, met een badkuip waarin, tussen bloeiende narcissen, een wassen beeld van een halfnaakte vrouw zat dat door het personeel te extreem werd gevonden en ongevraagd werd vervangen door een braver gestalte. Toen Dalí dat de volgende dag opmerkte, trapte hij binnen een enorme scène, waarbij hij de badkuip dwars door de ruit kieperde. *Crash*. Een rechter die aan de zaak te pas moest komen, sprak Dalí vrij met de woorden: ‘*These are some of the privileges that an artist with temperament seems to enjoy.*’

Zo moest Alex zijn verzoek om nachtelijk asiel ook maar opvatten, als kunstenaarsprivilege. Alex is om tien uur gisterenavond zelf voor het warenhuis verschenen om de rolluiken te openen. Hij stapte uit het achterportier van een donkere Alfa Romeo, die met knipperlichten aan op de stoep wachtte, met stationair draaiende motor. Na minimale instructies heeft Alex hem vrij snel alleen gelaten.

‘Ik zou zeggen: leef je uit, *maestro*.’

In werkelijkheid was het meer dan een artistieke gril. In werkelijkheid heeft hij in de twaalf jaar dat hij etalages inricht, displays ontwerpt, decoraties uittekent en lichtplannen maakt, nog nooit zo’n idioot verzoek gedaan. In werkelijkheid kon hij niet meer naar huis. In werkelijkheid had Hella, bij wie hij drie jaar geleden was ingetrokken, hem op de stoep gezet zoals je begin januari een afgetuigde kerstboom op de stoep zet.

Er bestaan natuurlijk hotels en hij huurt een atelier-ruimte aan de andere kant van de stad, maar toen hij in de metro zat, kon hij het vooruitzicht van een nacht tussen zijn doeken, foto’s en beelden, op de krappe sofa – waarop hij voor het eerst met Hella de liefde had bedreven – niet verdragen. Hij vreesde voor een uitbarsting waarin hij zijn werken met een stanleymes of benzineblik te lijf zou gaan.

De hotelkamer waar hij om acht uur ’s avonds neerplofte – daar pas besepte hij dat hij geen bagage bij zich had – bezat alle kwaliteiten van een gevangenis. Dus is hij weer de straat op gegaan, hij *rende* letterlijk het gebouw uit, bleef over het trottoir hollen als een achtervolgde terwijl hij voetgangers ontweek en een orkest ontketende van claxons en piepende remmen op kruis-

punten en uit zijstraten. Toegegeven: hij was een beetje van streek. Pas toen hij in het commerciële centrum was aangekomen, buiten adem, en langs de etalages begon te wandelen, met kramp in zijn benen en een uitgedroogde, bonzende keel, nam de lokroep van Cocagne bezit van hem.

Ik was het die het liet gebeuren. Ik deed het door hem pal voor een gesloten spijkerbroekenwinkel iets te laten opmerken wat hem een *ingeving* bezorgde voor de etalage van Cocagne. Een nogal briljante ingeving, vindt hij zelf vanochtend nog steeds. Zelfs een halve nacht van diepe slaap heeft haar intact gehouden.

Jij, Victor Zuid, mag dan naam gemaakt hebben in de wereld van *visual merchandising* en al tien jaar leiding geven aan de bekendste *retail display*-firma van dit land, vergeleken bij wat nu komt is dat allemaal kralen rijgen en kruimelspel. Je staat op de drempel naar een revolutie in het etaleren.

Soms, als hij zijn ogen sluit, kan Victor een lange straat voor zich zien die bestaat uit alle winkels en filialen waarvoor hij ooit gewerkt heeft; van de obscure boetieks uit zijn beginjaren tot de middenstandmagnaten voor wie hij landsbrede *hightech* campagnes gemaakt heeft. Wie erdoorheen zou wandelen zou het verhaal van zijn leven bekijken, als in een overzichtstentoonstelling. Maar Victor is er altijd de enige bezoeker. Althans, dat denkt hij. Mij heeft hij er nooit opgemerkt – dat staan de wetten niet toe – terwijl ik hem, andersom, vanuit deze straat onophoudelijk in het oog houd.

Er zijn werelden die jullie kennen en werelden die jullie niet kennen. Die laatste zijn onder te verdelen in werelden waarvan je *weet* dat je ze niet kent (het landschap op Jupiter, de samenleving van archaebacteriën op de oceaانبodem), en die waarvan je *niet weet* dat je ze niet kent. Ik behoor stellig tot die tweede categorie.

Het moeilijkste aan uitleggen wie ik ben, is dat ik dat in jullie taal moet doen. Een poging. In jullie moderne steden hangen vaak camera's op straathoeken. Vroeger trof je er gebeeldhouwde Maria's aan of patroonheiligen. Denk die materiële verschijningsvormen weg en stel mij voor als hun onderliggende idee. Mis, waarschijnlijk. In jullie wereld kunnen ideeën nooit zonder vorm bestaan, zelfs niet in jullie verbeelding.

Tweede poging. Mijn band met Victor Zuid lijkt op die van een schouwburgbezoeker met een acteur. Ik volg

hem, registreer zijn handelingen, zijn gedachten, de fluctuaties in zijn gemoed en al die andere menselijke uitingen. Voor de rest is mijn macht beperkt. Ik kan hem af en toe een beeld toewerpen, zoals ik deed met dat van Dalí's badkuip, ik kan een woord fluisteren of een melodie neuriën, maar daarmee houdt het wel zo'n beetje op.

Ach nee, ook dit beeld is te beperkt. Metaforische mantels beknellen me. Ik wil ze onmiddellijk afwerpen. Misschien zit er niks anders op dan het bij jullie klassieke voorstelling te houden. Poging drie. Een storm uit het paradijs blaast me achterwaarts de toekomst in, die ik mijn rug heb toegekeerd om hem, Victor, die mij is toevertrouwd, daar beneden in die straat te volgen.

Ik was erbij toen hij op zijn negentiende bij het eerste pand links op de hoek twee spitzen in de uitstalkast van een chocolatier plaatste. De achtergrond bestond uit drie beschilderde panelen, als een altaarstuk, in donkere Rembrandt-tinten, waardoor het witte satijn en de linten van de schoentjes oplichtten als een zwaan in het maanlicht, de zeldzame samenkomst van het huiveringwekkend tedere en een onaantastbare macht.

‘Wat maak je?’

Vita Laurier stond achter hem in de ruimte die alle bewoners van het complex – kunststudenten en andere vrijbuiters – de Zaal noemden.

‘Chocola...’ mompelde Victor, zonder om te kijken. Aan het geluid op de vloerplanken hoorde hij dat ze haar spitzen droeg. Vita volgde een opleiding tot danseres.

‘Wat ongelooflijk en geweldig... sáái!’ riep ze. Met doffe, regelmatige ploffen in diminuendo verplaatste ze

zich naar een verre hoek onder een van de hoge kantelramen. Het pand was een voormalig schoolgebouw, dat Victor en zijn vrienden als onderkomen konden gebruiken nadat ze het gemeentebestuur indringend hadden gewezen op de mogelijk rampzalige gevolgen van een langdurige leegstand.

‘Het is voor een etalage.’

‘Een etalage? Jij?’ Nu betrad ze zijn blikveld, waarin ze haar dagelijkse ritueel begon van het in ernstige concentratie instuderen van haar passen, die ze begeleidde met fluisterstem: ‘*Échappé sauté... sous-sous... pas de bourré...*’

Victor hield er wel van als Vita, die een maand eerder op dezelfde verdieping was komen wonen als hij, kwam oefenen als hij aan het werk was. Tegelijkertijd maakte ze hem nerveus en leidde ze hem af. Alle jongens in huis hadden er last van. Je kon onmogelijk níét naar Vita Laurier kijken.

‘Heb ik altijd gedacht dat jij meer het type *clochard* was,’ zei ze, zonder haar oefeningen te staken, ‘en sta je ineens chocolaatjes te schilderen om je studie te betalen.’ Met drie of vier sautés of bourrés stond ze naast zijn schildersezels en bekeek ze het paneel waar hij aan bezig was, terwijl ze haar blote arm rond zijn nek en schouder kromde. Zoiets werkte al helemaal op zijn zenuwen, kon hem zelfs kribbig maken.

‘Maar schattig hoor. Om op te vreten...’

Haar warme lippen haptten kort in zijn hals. Daarna was ze weg en klonk haar aftelrijmpje weer. ‘*Échappé sauté... sous-sous...*’

Bij Victor deed ze flirteriger dan bij de andere jongens. Hij wist dat hij de chaotische maar hechte, elkaar

op allerlei vlakken stimulerende verhoudingen in huis zou verstoren als hij iets met haar begon. Bovendien wist iedereen dat ze het deed met Kathy, de celliste die boven in het vroegere kantoortje van het schoolhoofd woonde.

De eigenaar van de chocoladewinkel – een zakenrelatie van Victors vader, die boekhouder was – had gevraagd om een achtergrond bij een imitatietaart van witte chocolade, maar toen Victor naar Vita's voeten keek, wist hij dat dit beter was: het bevreemdend element van de spitzen als lichtend middelpunt en blikvanger.

Met een vasthoudendheid die de winkelier als onnodig drammerig voorkwam, zoals Victors vader achteraf vertelde, kreeg hij ten slotte zijn zin, en dat is het moment dat deze straat is gesticht.

‘Leef je uit, maestro.’ Alex zei het op die half ironische toon die mensen die voornamelijk met kwartaalcijfers en jaaromzetten in de weer zijn vaker tegenover kunstenaars aanslaan, die ze nooit helemaal begrijpen, zodat ze veiligheidshalve voor álle kunstenaars maar een amechtig respect aan de dag leggen. ‘En wandel morgenochtend nog maar even bij me binnen, als je zin hebt.’

Toen Alex van buitenaf het rolluik liet zakken en achter in de Alfa Romeo verdween, voelde Victor een kinderlijke opgetogenheid in zich wakker worden. Verlaten warenhuizen hebben in het donker iets fascinerends. Bevroren roltrappen wachten slaafs op betreders. De kleding in de rekken slaapt, net als de kantoorartikelen, de kassa’s, het servies, de cosmeticaproducten, de keukenapparatuur. Toch geeft die sluimertoestand al die spullen juist een buitenproportionele nadruk. Elk artikel lijkt omringd door een eenzaamheid waaruit het zwijgend smeekt verlost te worden. Het hoort hier niet te zijn, evenmin als jij. Passant en product betrappen elkaar op hun misplaatstheid.

Dit gegeven heb ik hem al in talloze etalages zien gebruiken. Als ik Victor goed begrijp, meent hij dat er een misvatting bestaat dat achter de ruit alles comfortabel, in harmonie, op z’n plaats moet ogen. Juist een milde vorm van misplaatstheid, van ongemak, van het unheimische, maakt de passant in Victors ogen vatbaar voor

de lokroep en eerder geneigd het geëtaleerde mee naar huis te nemen, als een hondje dat je met vochtige ogen achter asieltralies aanstaart.

Aïda. Zo luidt de toverformule in zijn vak. Aïda, mij aanvankelijk alleen bekend als heldin uit de opera van Verdi, als Arabisch voor ‘bezoeker’ of ‘terugkerend’ en als Swahili voor ‘beloning’, is de sleutel tot het etaleren. *Attention, Interest, Desire* en *Action*. Dat dient een goed raam bij de passant achtereenvolgens op te wekken. Ontbreekt een van die stenen in het bouwwerk van visuele retoriek (‘ramen zijn redevoueringen,’ beweert Victor vaak), dan zal de klant nooit overgaan tot de gewenste actie: de winkel binnenstappen, ofwel om direct tot aankoop over te gaan, ofwel om door nieuwe Aïda’s verleid te worden, de displays, de stellages en het uitgestalde assortiment.

Overigens zie ik dat er nu in het parterrerestaurant ook actie is. Zeg maar gerust paniek. Vanuit een witbetegeld gangetje waarachter Victor een minimale keuken en een dienstingang vermoedt, klinkt er een langgerekte gil.

Het gebeurt zo snel dat hij geen tijd heeft om te schrikken. Buiten valt iets met een hol geluid op de grond. Vrijwel gelijktijdig schiet een gestalte met een opgetrokken capuchon langs het raam. Hij verdwijnt uit het zicht achter een geparkeerde vrachtwagen. Het gegil komt van een hoge vrouwenstem. Drie medewerkers hebben zich bij het gangetje verzameld, allemaal in witte jassen, waardoor het lijkt alsof het hier de spoedeisende hulp van een ziekenhuis is. Als Victor zich bij hen voegt, ziet hij een meisje van wie het gezicht bedekt is met een taaie groene substantie. Verf, ruikt hij.

‘Haal het van me af!’ krijst ze. Ook haar jas is ermee besmeurd, ziet hij, evenals haar haren, handen, armen en broek. Ze lijkt een beetje op een meeuw, aan het strand van een zee waar olie uit een vergane tanker lekt. ‘Haal het van me af!’ Wild slaan haar armen om haar heen, waardoor spetters verf op de vloer regenen. Men dirigeert haar naar het achtergelegen keukentje, onder het uitspreken van woorden die als kalmerend zijn bedoeld.

‘Dit gelóóf je toch niet!’ klinkt de hoge stem, die al iets tot bedaren lijkt te komen. ‘Dit is toch niet normáál meer! Ik zet hier mijn fiets neer, loop naar de deur en ineens gooit iemand een emmer over me heen!’

Eerst denkt hij dat er sprake is van een of andere practical joke, maar als het meisje dat hem zijn ontbijt gaf terugkeert met een vel papier in haar hand, hoort hij wat het geval is.

‘PIG,’ zegt ze. ‘Het is PIG geweest. Dat kan niet anders.’

Hij trekt een vragend gezicht.

‘P. I. G.,’ spelt ze nu. ‘Ken je die niet? *Paint It Green.*’

De verf is ook op haar witte kleding terechtgekomen. Acrylverf zo te zien. Daar zal spiritus met een paar druppels ammonia aan te pas moeten komen. Ze vouwt het papier open, dat ook met verf besmeurd is, waarop in zwarte letters is te lezen:

LAATSTE WAARSCHUWING

Aan alle medewerkers van het grootkapitalistische warenhuis Cocagne. Aangezien jullie met onverstoorbare ijver het consumentisme blijven aanjagen, investeren in bedrijven die het

milieu waanzinnig belasten, textiel verkopen dat doordrenkt is van het bloed van kindslaven en niet schuwen jullie winsten in oorlogsregimes te pompen, vinden wij dat jullie wel een groen verfje kunnen gebruiken. Acties blijven volgen, totdat Cocagne een volledig groene onderneming is.

‘Heb je d’r niks over gehoord?’ vraagt ze, als hij pas halverwege deze tekst is. ‘Dat ze ramen van winkels ’s nachts groen schilderen? Ik dacht altijd dat ze hier bij ons niks te zoeken hadden. Ze hebben het gemunt op bedrijven die het milieu vervuilen. Of de consumptieverslaving stimuleren of god weet wat voor krankzinnige onzin. En waar zijn die eikels van de beveiliging?’

Nadat ze met nijldige passen is verdwenen, duurt het even eer de huiselijke rust terugkeert. Het getroffen meisje wordt naar huis gestuurd. Een ander belooft haar dienst over te nemen. Ze bindt een auberginekleurige Cocagne-keukenschort om en begint saucijzenbroodjes te sorteren op bakplaten die ze in een stalen oven steekt.

Victors aandacht keert terug naar de wereld aan de andere kant van het raam. Naast de ingang kan hij nog net een deel van de etalage zien, kennelijk gemaakt door een arme drommel die het tijdperk van de trapeziumvormen en gulden snede nooit achter zich gelaten heeft. Veel rood, veel glimmend materiaal. In etalages regeert de kalender van de commerciële vieringen. Het is begin februari. Dat betekent veel snoeperig pluche, zijde en satijn in hartvormen, in het bijzonder bij lingeriewinkels, banketbakkerijen, parfumerieën en juweliers. Binnenkort zullen de paasartikelen volgen, de zo-

mercollecties, en via uitverkoop- en herfsttaferelen glijden we gestaag naar december, als men alles uit de kast haalt om het jaar af te ronden met een reeks daverende visuele slotakkoorden. Hella, denkt hij vaag, weet er alles van. Ze is *bench marketeer* bij een lingeriemerk en in die hoedanigheid had hij haar vier jaar geleden leren kennen.

In de plichtmatige Valentijnskast van Cocagne is geen Aïda te bekennen. Geen smeekbeden van geïsoleerde artikelen zoals vannacht, toen in de zalen van dit warenhuis een stilte hing die, doordat hij ze gewoonlijk slechts vol en rumoerig aantreft, indringender leek, alsof hij de enige bezoeker was in een lege theaterzaal.

Toch toont een warenhuis 's nachts pas zijn ware aard. Het is een pakhuis voor samen te stellen levens, in ontelbare potentiële combinaties. Dat de corduroybroek van de afdeling herenmode in aanraking gaat komen met de roodleren fauteuil een verdieping hoger, en dat die op de armleuning de thriller krijgt te dragen die nu nog op de boekenetage slaapt, verdiept in zijn eigen gewelddadige dromen, is een mogelijke realiteit, die tot stand kan komen door het toeval, of nauwkeuriger gezegd, door iets wat balanceert tussen het toeval en het stuurbare: aankoopbeslissingen.

De eerste uren van zijn nachtelijke tocht week zijn opgetogenheid niet, wat hem sterkte in zijn besluit. Hij was als een afgetuigde kerstboom op straat gezet; als hij zich ergens opnieuw kon optuigen dan was het hier. Het kinderlijke van zijn opwinding kan ik goed begrijpen. Het gevoel, zoals de meesten van jullie dat als kind hebben, dat alles nog mogelijk is, is vreugdevoller en bevredigender dan op weg te zijn op een eenmaal ingeslagen

smal pad. *Shopping therapy* is de laatste jaren dan ook steeds vaker onderwerp van zowel jullie serieuze wetenschappelijke studies als van jullie glossy magazines.

Victor onderging de therapie gewillig. Ik bespeurde zelfs iets huppelends in zijn tred door het donker, ook op de roltrappen, die stilstonden, waardoor het beklimmen ervan gewoonlijk voelt alsof je door de modder waadt. Alex had hem gewezen op de lichtschakelaars, achter een luik naast de ingang, maar omdat zijn ogen al snel aan het donker gewend waren en het groenige schijnsel van de nooduitgangbordjes voldoende licht door de ruimte strooide, liet hij het zo.

Aan Hella dacht hij nauwelijks. De neiging haar te bellen – alleen om te laten weten waar hij was, en misschien in tweede instantie uit een haast theoretische ongerustheid over haar – wist hij te doorstaan, zoals de golven van hunkering naar een sigaret sinds hij gestopt was met roken. Eigenlijk was het bespottelijk, het gemak waarmee hij zich aan de kant had laten zetten. Vooral zijn gebrek aan weerwoord was eigenaardig, maar ik ken hem niet anders. Meegaand op het vloeibare af. Als je het hem zou vragen, zou hij iets mompelen als dat hij ‘geen zin in gezeur’ had. Eén ding is in elk geval zeker: in nachtelijk Cocagne kon niemand hem daarmee lastigvallen.

Tegen drieën bereikte hij de vierde verdieping, die met elektronica, grotendeels in vitrinekasten opgesteld naast informatiebordjes met technische specificaties. Aan de wand hingen televisieschermen zo plat als place-mats.

Nu kan ik vertellen hoe Victor op zijn idee kwam, want dat heeft alles te maken met zo’n flatscreen. Die